

Навіки в пам'яті народній

[Доцент Ю. Озерський]

#20 от 15.10.2009

Про Велику Вітчизняну війну 1941–1945 р. р. сказано і написано багато, та все ж пам'ять нашого народу знову і знову повертається до тих суворих років, коли вирішувалася доля нашої країни.

З моменту нападу Німеччини на СРСР Україна стала центральною ділянкою європейського театру воєнних дій. Олександр Довженко, характеризуючи цей період, писав, що «...навколо України точиться добра половина всієї світової війни».

Україна у воєнні роки дала Червоній Армії 7 млн. воїнів. Вважається, що нація спроможна направити до армії у роки війни кожного десятого, до початку війни в республіці нараховувалося 42 млн. чоловік населення. Враховуючи, що західні області були швидко окуповані і мобілізацію в них не встигли провести, у діючу армію був здійснений призов із решти областей республіки. І це без урахування партизан.

У роки війни в УРСР діяли 60 партизанських об'єднань, дивізій та бригад, партизанських загонів та розвідувально-диверсійних груп загальною чисельністю більш як 500 тис. чоловік. У складі підпільних комітетів і груп нараховувалося 103 тис. підпільників, у інших формах антифашистського руху взяли участь 1,4 млн. чоловік. Загальна чисельність учасників антифашистського руху на окупованій території України складала понад 2 млн. чоловік. У суворі воєнні роки партизанами республіки було вбито і поранено біля 500 тис. німців, підірвано майже 5 тис. ешелонів, 61 бронепоезд, 5 тис. паровозів, 52 тис. вагонів, платформ і цистерн, знищено або ушкоджено 211 літаків, 1566 танків і бронемашин та інших видів озброєння, а також промислових підприємств, електростанцій і мостів. Гітлерівці були змушені для боротьби з партизанами тримати у тилу майже 800 тис. солдат і офіцерів. Яскравою сторінкою патріотизму і героїзму стала участь жінок України у партизанській боротьбі. Для роботи в окупованих фашистами районах відбиралися сміливі і вольові патріотки. У складі партизанських формувань на Україні нараховувалося 30697 жінок. Вони були підпільницями, бійцями партизанських загонів, проводили розвідувальну і політичну

роботу, були кухарями та прачками, виконували будь-яку роботу, необхідну у партизанському житті. Їх героїзм і сміливість, турботливість і відданість назавжди залишаться у народній пам'яті. Вісім з них: Н. Г. Волкова, У. М. Громова, Д. Г. Дяченко, М. Т. Кисляк, Л. С. Ратушна, Н. І. Сосніна, О. К. Убийвовк і Л. Г. Шевцова удостоєні звання Героя Радянського Союзу.

Трагічною сторінкою минулої війни була боротьба Української повстанської армії за створення незалежної України і спроба з опором на власні сили добитися своєї мети – створення незалежної держави. Основними напрямками її збройних дій стала боротьба з німецько-фашистськими загарбниками, з СРСР, головним чином з партизанами і, частково, з воїнами Червоної Армії, а також з поляками на західноукраїнських землях. УПА билася на три фронти, і в цій боротьбі український народ опинився розділеним, поніс великі жертви.

У тилу самовіддано працювали евакуйовані з України робітники та селяни, інженери, вчені, діячі культури. Було евакуйовано 3,5 млн. чоловік і 550 підприємств. Наші люди, які долали великі труднощі, швидко приводили до ладу воєнні об'єкти. Вже у грудні 1941 року припинилося падіння виробництва, а з березня 1942 року почалося його неухильне зростання. Вперше у світовій історії на першому етапі війни у ході бойових дій вдалося здійснити переозброєння діючої армії.

У роки війни радянська наука перетворилася із творчої у войовничу. Вчені України багато зробили для укріплення обороноспроможності СРСР (Інститут електрозварки під керівництвом Є. Патона, КБ під керівництвом І. Доброхотова та ін.). Разом з усім народом мужньо билися на фронті, працювали в тилу, займаючись розробкою різних проблем оборонного значення, більш як 3 тис. викладачів, співробітників та студентів Харківського політехнічного інституту, які внесли гідний вклад у справу Перемоги.

У ході визволення республіки від німецько-фашистських загарбників, на українських землях зосередилося понад половину Червоної Армії. В боях за Україну взяли участь 6 фронтів, Чорноморський флот, три флотилії. Мільйони солдат і офіцерів билися за Україну у 30 загальновійськових, 6 танкових, 7 авіаційних арміях, 8 кавалерійських корпусах. З 10

гвардійських армій 8 діяли на українських фронтах.

У нескінчених битвах радянські воїни набували бойового досвіду. У горнилі війни кувалася військова майстерність наших полководців. Серед них було чимало синів українського народу – командувачі фронтів та армій А. Гречко, А. Єременко, К. Москаленко, П. Жмаченко, Р. Малиновський, І. Черняхівський, П. Рибалко, Д. Лелюшенко і багато інших.

Україна залишалася стратегічним плацдармом протягом усієї війни. На її території відбулися найбільш успішні наступальні операції. У січні 1943 р. – жовтні 1944 р. на українській землі було проведено 11 стратегічних і 28 фронтових операцій. Важливе місце за складністю і унікальністю операції в історії Другої світової і Великої Вітчизняної війн посідають визволення Харкова, форсування Дніпра, визволення Києва та подолання гірських масивів Карпат. У липні 1942 року розпочалася найвизначніша битва Великої Вітчизняної війни – Сталінградська. Перемога Червоної Армії в цій битві створила умови для вигнання загарбників з України. Чудові рядки з вірша «Битва» М. Бажана дуже яскраво, історично достовірно розкривають один із провідних сюжетів того воєнного часу:

Над Сталінградом гордо засіяв

Для України світлий день свободи!

12 грудня 1942 року почалось визволення Донбасу. В липні 1943 року радянські війська перемогли в грандіозній Курській битві. Ця перемога дозволила розпочати наступ під Харковом, який було визволено 23 серпня. У вересні 1943 року було звільнено Чернігів, Полтаву, весь Донбас, радянські війська форсували Дніпро. 6 листопада 1943 року від окупантів було звільнено Київ. У грудні 1943 року від Полісся до Чорного моря розпочався наступ радянських військ. У 1944 році по всьому фронту від Полісся до Чорного моря проходили наступальні операції, у яких брали участь усі чотири українські фронти. В січні – лютому цього року в районі Корсунь-Шевченківського радянські війська оточили і знищили 80-тисячне угруповання ворога.

Перемога під Корсунем-Шевченківським відкрила шлях на Правобережжя. У лютому – березні 1944 року у ході Луцько-Рівненської операції радянські війська визволили Луцьк, Проскурів, Чернівці, Вінницю, Тернопіль, форсували Південний Буг і 26 березня вийшли на державний кордон з Румунією. В березні – травні 1944 року від ворога було звільнено Крим. Тут наші війська спромоглися знищити 200-тисячну німецько-фашистську армію. В липні 1944 року було звільнено Львів, а в жовтні почалась Карпатсько-Ужгородська операція, в ході якої було звільнено Закарпаття. 28 жовтня 1944 року всю територію України було звільнено від німецько-фашистських загарбників. За участь у Великій Вітчизняній війні більш як 2,5 млн. українців нагороджені орденами та медалями, понад 2 тис. удостоєні звання Героя Радянського Союзу, тричі Героєм Радянського Союзу став І. М. Кожедуб, двічі Героями – 32 патріоти, у тому числі Д. Б. Глінка, М. З. Бондаренко, А. К. Недбайло та ін. Ще у ході бойових дій за визволення захоплених ворогом територій керівництво нашої країни приступило до відродження народного господарства, культури. Історія не знала випадків, коли б зруйноване господарство відновлювалося у ході війни. Західні ідеологи визначили період можливого відновлення нашого народного господарства періодом строком від 30 до 100 років, а також стверджували, що своїми силами ми не зможемо подолати

післявоєнні труднощі. Але їх сподіванням не судилося збутися. Відродження народного господарства почалося і було здійснено у найкоротші терміни (5–10 років) і за рахунок внутрішніх сил і засобів.

У славний літопис трудових справ золотими літерами вписана відбудова столиці України та її центральної магістралі Хрещатика, зруйнованих індустріальних центрів, заводів і фабрик, затоплених шахт, комунальних підприємств.

У відродженні народного господарства звільнених районів брала участь вся країна. Тільки для сільського господарства колгоспи України отримали від братських республік 11 тис. тракторів, 7 тис. вантажних авто, більше 1 тис. комбайнів, 311 тис. коней, 284 тис. великої рогатої худоби. Відродження народного господарства звільнених народів України являє собою трудовий героїчний подвиг радянського народу.

Які ж висновки і наслідки визволення України від німецько-фашистських загарбників?

Перемога здобута спільними зусиллями багатьох народів колишнього СРСР. Ось, наприклад: багатонаціональними за складом були партизанські об'єднання в Україні. Українці в них складали 60,2 %, росіяни – 19,6 %, білоруси – 10,7 %, представники інших національностей – 9,5 %. Крім того, в загонах воювало близько 3 тис. поляків, 500 словаків та чехів, 300 угорців, 200 югославів та ін.

Одним із важливих підсумків війни стало завершення об'єднання українських земель, здійснилася мрія багатьох поколінь про єдину соборну Україну.

Головним підсумком II Світової війни, а це має велике значення для України, є те, що спільними зусиллями народів СРСР, США, Англії та інших країн була здобута перемога над блоком фашистських держав. Претензії Німеччини на світове панування були ліквідовані. Виріс міжнародний авторитет нашої держави. Україна стала членом ООН.

За визволення нашої країни заплачена дуже висока ціна. Україна втратила 8 млн. громадян (2,5 військових, 5,5 цивільних). Лише прямі матеріальні втрати від приведених у непридатність підприємств склали у довоєнних цінах 285 млн. карбованців. Тільки з Київської області нацисти вивезли 50 тис. дітей до Німеччини. Окупанти знищили 700 міст і селищ і 28 тис. сіл. Особливо великі втрати понесло населення міст, з 14 млн. якого залишилось 7,6 млн., бо ж деякі міста були знищені майже повністю. За загальною чисельністю втрати України найбільші у світі. У полум'ї війни згорів кожний п'ятий громадянин тодішньої УРСР. Про це завжди треба пам'ятати.

Участь українського народу у війні стала для українців не тільки подвигом, але і трагедією. Наступ Червоної Армії зіткнувся з УПА, і так само, як і в роки I Світової війни 1914–1918 р. р., українці опинилися по різні сторони барикад.

Після війни пройшло вже більше 6 десятків років – достатній строк, щоб виросло не одне покоління, але пам'ять про війну не щезла, її не можна стерти, доки живий хоча б один із нас, хто знає про війну з літератури та архівних джерел, хто пам'ятає розповіді дідів, пісні та художні фільми. В останні роки з'явилося багато бажаючих переписати історію війни і довести, що перемога – зовсім не перемога, що воювали не так, не за те і не з тими, але для ветеранів, які з боями дійшли до Берліна і повернулися додому, визволення України – важлива віха на шляху до Перемоги. Прекрасно, що ми пам'ятаємо загиблих, та чи цінуємо

ми живих? У наші дні, незважаючи на хвороби та складне життя, ветерани залишаються прикладом життєлюбства і оптимістичного погляду на все, що коїться у світі. Дуже прикро, що скоро про війну будуть розповідати тільки підручники, і не завжди правдиво. Ветерани війни знають, як важко зберегти нестійкий мир на Землі. І ми, покоління, народжене після війни, яке не знає, що таке війна, не повинні забувати, якою ціною далася Перемога. Адже війна, на якій воювали і віддавали своє життя за наше майбутнє представники старшого покоління, завжди буде для нас Великою Вітчизняною. Дуже гарний вірш присвятив захисникам Вітчизни учень ХЗОШ № 129 м. Харкова Вадим Тарасов:

Вони Вітчизну мужньо боронили.

Ще хтось живий, а вже когось нема,

Ми пам'яті про вас не загубили

І вдячності вам пишемо слова.

Спасибі вам за мир, за спокій,

За те, що захищали рідний край,

За промінь сонця, за блакитне небо

І за зелений гай...

Ви на атаки їх відповідали:

«Ми Батьківщину вам не віддамо!»

Фашистська влада це не врахувала,

Тому й пішла на дно...

Ці фото зроблені Володимиром Русиновським у травні біля Меморіалу слави НТУ «ХПІ», в день урочисто-траурного мітингу на честь свята Перемоги